

Summary. Lyubov Trifanina. The essence of information culture in the context of human capital. *The development of information technology, increase the weight of knowledge, skills led to the emergence of information culture. Today the more developed country uses in their development of an information factor and vice versa. Information activities and use of information factors which are the basic parameters that form the human capital, determine the success of the economy in the different countries. The transition to an information society (knowledge society), what is observed today, evokes an objective necessity creating a new, information concept of human capital, where information-communication technologies will get crucial meaning as technologies directed at creating and broadcasting of information. Social-economic space that is constantly changes, leads to what information-communication technologies, embedded in the living space of the individual, it is simultaneously a mechanism by which an individual can improve human capital (the same system of distance education), and it was part of human capital. The concept of human capital and information culture are closely intertwined. The information-communication technologies are emerging at the intersection categories of information and human capital, since information flows permeate all areas of life humanity and play an increase role in a globalized world community.*

Keywords: *knowledge, information, information society, information activities, information culture, intellectual potentiality, human capital.*

УДК 614.253:614.254

С. С. Хлестова

ДЕОНТОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК АКМЕОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ

У статті обґрунтовано зміст та значення поняття «деонтологічна культура», висвітлено роль та місце деонтологічної культури як акмеологічної основи професійної компетентності сімейного лікаря у його майбутній практичній діяльності, детально висвітлено обов'язки сімейного лікаря, права сімейного лікаря та відповідальність сімейного лікаря.

Ключові слова: *деонтологічна культура, акмеологія, професійна компетентність, сімейний лікар.*

Постановка проблеми. Бурхливі зміни та динаміка суспільного життя, реформи в освіті та медицині, зокрема у галузі сімейної медицини, вимагають від професійної діяльності сімейного лікаря не тільки глибоких фахових знань, а й етико-деонтологічних цінностей, творчої професійної компетентності, які зможуть прийти на допомогу лікареві при виконанні своїх професійних обов'язків консультувати, інформувати, проводити профілактичні, оздоровчі, діагностично-лікувальні та реабілітаційні заходи тощо. Зрілість професійної компетентності сімейного лікаря полягає в його моральності, культурності та фаховій обізнаності. Розуміння суті деонтологічної культури для сімейного лікаря – це шлях до його фахової успішності. Тому ми вважаємо саме деонтологічну культуру акмеологічною основою професійної компетентності майбутнього сімейного лікаря, бо саме даний вид культури поєднує у собі сукупність фахових та моральних цінностей і якостей майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та розвитку окремих видів культури відображено в аспектах різновидів культури: духовної (О. Олексюк, Ж. Петрович, А. Щербю); комунікативної (А. Годлевська, О. Добрович, Л. Савенкова); професійної (І. Ісаєв, В. Лівенцова, Т. Спіріна).

Предметом уваги вчених стали проблеми формування та розвитку професійної культури медичних працівників (О. Крсець, М. Лісовий, О. Уваркіна, Я. Цехмістер та інші). Осмисленню підходів до професійної деонтології сприяли праці Г. Караханової, К. Кертаєвої, А. Кудеріної. Вивченням проблем формування деонтологічної культури

вже протягом досить тривалого часу займались вітчизняні вчені (І. Бех, С. Гусарев, І. Писаренко, І. Синиця, І. Чернокозов та інші) та зарубіжні (Л. Колберг, А. Маслоу, Е. Фром та інші), але деталізованого й повного визначення «деонтологічної культури» сучасна наукова література не пропонує.

Дослідники деонтологічної культури [2; 3; 5], одностайно стверджують, що оскільки вона формується на основі характерних професійних обов'язків, її першою головною соціальною функцією є сприяння успішному вирішенню завдань професії. Крім того, деонтологічна культура відіграє роль посередника, що об'єднує інтереси суспільства й професійних груп населення. Деонтологічна культура представлена у формі професійної відповідальності та компетентності, обов'язку виконання професійних та суспільних завдань для досягнення певної мети. Проте ми не знайшли наукового висвітлення поняття деонтологічна культура де б вона трактувалась як найвищий ступінь професійної компетентності сімейного лікаря.

Тому **мета** статті обґрунтувати зміст та значення поняття «деонтологічна культура», висвітлити роль та місце деонтологічної культури як акмеологічної основи професійної компетентності сімейного лікаря у його майбутній практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішні реформи диктують вищій медичній школі нові вимоги щодо навчання та підвищення кваліфікації сімейних лікарів. Професія сімейного лікаря на відміну від ряду інших професій у нинішній час вважається особливо творчою професією. Предметом творчості такої спеціальності має бути особистість, яка вміє вислухати, розрадити, надати кваліфіковану консультацію та призначити лікування тощо.

Елементи сімейної медицини зародились ще у 80-х роках XIX століття у Росії. Але більш розвинутою вона стала у Великобританії в 1911 році, коли вперше були введені лікарі загальної практики. Їхнім обов'язком було обслуговування дорослих та дітей на приватних засадах. Лише у 1946 році було організовано Королівське товариство сімейних лікарів, яке стала підтримувати держава [1, с. 7].

Сімейний лікар може вирішувати до 90 % медичних потреб пацієнта, що дає велику економічну вигоду державі. Крім професійних знань з терапії, педіатрії, неврології, психіатрії, офтальмології, травматології, акушерства та гінекології, сімейний лікар має право вирішувати багато питань з соціології, психології, сексології для членів сім'ї. Звичайно, в Україні діяльність сімейного лікаря лише почала впроваджуватись і потребує подальших наукових досліджень. Діяльність сімейного лікаря в Україні регламентована Постановою кабінету Міністрів України «Про комплексні заходи впровадження сімейної медицини в системі охорони здоров'я» (№ 989 від 20.06.2000 р.) і відповідним наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження плану поетапного переходу до організації первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини» (№ 214 від 11.09.2000 р.).

На відміну від вимог щодо обов'язків сімейного лікаря за кордоном дещо відрізняються від наших вітчизняних сімейних лікарів. Основною метою сімейної медицини є збереження і зміцнення здоров'я членів сім'ї, а в кінцевому результаті всього населення України. Для її здійснення ставляться такі завдання, як от: завдання медико-санітарної допомоги кожному громадянину, всім членам його сім'ї; охорона материнства та дитинства; динамічне спостереження за станом здоров'я членів сім'ї, проведення профілактичних оглядів; генетичне обстеження при плануванні сім'ї; розробка способу життя для членів сім'ї, їх гігієнічне навчання; надання амбулаторно-поліклінічної допомоги та організація стаціонарної допомоги в лікарнях, денних стаціонарах поліклінік, домашніх стаціонарах; надання екстреної медичної допомоги; проведення експертизи працездатності тощо.

Сімейна медицина є загальнодоступною для всіх громадян незалежно від їх становища в суспільстві, віку та статі, стану фізичного та психічного здоров'я. Вона є науково обґрунтованою та орієнтується на сучасні технології профілактики, діагностики, лікування і реабілітації.

Нині в Україні, зокрема, розроблено положення про сімейного лікаря, посадову інструкцію, де детально висвітлено обов'язки сімейного лікаря, права сімейного лікаря та відповідальність сімейного лікаря. Сімейний лікар – це спеціаліст з вищою медичною освітою, який має юридичне право надавати первинну багатопрофільну медико-санітарну допомогу населенню на закріпленій територіальній ділянці. Він здійснює свою діяльність самостійно або в амбулаторіях сімейних лікарів, відділеннях сімейних лікарів в поліклініці, приватних лікарських амбулаторіях. Проводить амбулаторний прийом та відвідування вдома, проводить комплекс профілактичних, оздоровчих, діагностично-лікувальних, реабілітаційних заходів. Надає екстрену медичну допомогу, сприяє у вирішенні санітарно-гігієнічних і медико-соціальних проблем сім'ї [1, с. 17-20].

У своїй діяльності сімейний лікар керується даним положенням, законодавчими і нормативними документами України з питань охорони здоров'я. Контроль за діяльністю сімейного лікаря здійснюється у встановленому порядку органами охорони здоров'я за місцем роботи лікаря.

Ураховуючи такий перелік обов'язків сімейного лікаря, ми прагнемо звернути увагу на його професійну компетентність та деонтологічну культуру як нерозривне явище так, як обрана спеціальність вважається універсальною.

Деонтологічна обізнаність та професійна компетентність без перешкод сімейному лікареві зможе надати можливості та фахової ефективності при:

- вивченні стану здоров'я сімей, а також факторів, що впливають на здоров'я членів сім'ї;
- проведенні профілактичної роботи, яка буде спрямована на виявлення ранніх та прихованих форм захворювань, а також факторів ризику;
- проведенні динамічного спостереження за станом здоров'я членів кожної сім'ї, закріпленої за сімейним лікарем;
- проведенні необхідного планового обстеження та оздоровлення відповідно до розроблених на кожного члена сім'ї комплексних планів оздоровчих заходів, а у випадку виникнення захворювань серед членів сім'ї проводити діагностику і лікування їх відповідно до сучасних методів діагностики і лікування;
- проведенні госпіталізації планових та ургентних хворих в установленому порядку, а також проведенні їх реабілітації;
- наданні екстренної медичної допомоги хворим та потерпілим при невідкладних станах незалежно від місця проживання;
- проведенні експертизи тимчасової втрати працездатності відповідно до існуючих інструкцій;
- проведенні своєчасної діагностики, раннього виявлення та відповідного лікування і госпіталізації інфекційних хворих;
- проведенні імунопрофілактики різних захворювань;
- проведенні патронажу вагітних та дітей до одного року, а у випадку необхідності проводити консультації з відповідними спеціалістами з охорони материнства та дитинства, здійснювати профілактичні госпіталізації в спеціалізовані лікувально-профілактичні заклади;
- наданні консультативної допомоги сім'ям з питань харчування, виховання та підготовки дітей до дитячих дошкільних закладів, школи, з питань профорієнтації, планування сім'ї, етики, психології, гігієни;

- підвищувати свою професійну кваліфікацію шляхом самопідготовки і на курсах підвищення кваліфікації лікарів.

Для виконання завдань нашого дослідження надзвичайно важливим є твердження про те, що для висококваліфікованого сімейного лікаря є необхідною професійна компетентність, а базою, на якій розвивається компетентність, є деонтологічна культура в усій її багатообразності та різновидності, тому формувати та розвивати її потрібно саме під час навчання у вищій медичній школі.

У межах нашого дослідження особливу увагу ми приділяємо видам професійної діяльності в системі «людина-людина», в центрі якої постає професійна компетентність (Г. Жирська, О. Киричук, Л. Пічхадзе та інші автори). Ряд вчених розглядає її, виходячи з того, що: гуманне ставлення в широкому розумінні – це особлива якість особистості, яка характеризується постійним проявом свідомої доброзичливості, милосердя, нетерпимості до байдужості й жорстокості; у більш вузькому розумінні – гуманне ставлення – це вміння бути співчутливим, «жити життям іншої людини»; це бажання творити добро [6, с. 9].

Задовго до введення терміну «деонтологія» в науковий обіг було визначено основні принципи, які регламентують поведінку та дії фахівця у спілкуванні з оточуючими. До основних принципів, яких дотримувалось людство минулих епох належать: гуманне ставлення до людей; надання професійних послуг людям незалежно від расової, політичної та регіональної приналежності; повага до честі і гідності людини; професійний оптимізм.

При цьому дослідники проблем деонтологічної культури зазначають, що ігнорування або порушення деонтологічних принципів не тільки знижує ефективність професійних зусиль, а й може завдати невинуватого шкоди психічному, моральному або фізичному здоров'ю людини. Так, Ю. Кусий визначає, що деонтологія науково обґрунтовує необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства в гармонійному поєднанні особистого і суспільного, визначає форми професійної моралі та виконання професійного обов'язку в конкретній галузі [4, с. 6].

Ми поділяємо думку про те, що відображення нормативних вимог, професійних норм у свідомості фахівця дає йому змогу більш повно і адекватно сприймати професійну дійсність, орієнтуватися в ній, відпрацьовувати стратегію і тактику, мету та конкретні плани професійної діяльності.

Визнання і прийняття майбутнім сімейним лікарем цих норм як базових принципів професійного обов'язку допомагає йому сформувати належне ставлення до обраної професії та професійної діяльності в цілому.

Зрозуміло, що кожна професія потребує різних вимог, які вважаються належними, необхідними для представників даної професії. Тому прикметник «деонтологічний» значною мірою відображає зміст поняття «професійний», а деонтологічна культура є проявом тих ціннісних норм та проявів життєдіяльності людини, які забезпечують зв'язок особистості й професії [7].

Звичайно, професія сімейного лікаря передбачає дотримання певних професійних знань, умінь, навичок, здібностей, вимог та обов'язків. Наприклад, якщо в технічних професіях (спрямування «людина – машина», «людина – знакова система») більш важливими є професійні знання та здібності, а морально-етичні норми є не настільки обов'язковими, то в професіях гуманітарного напрямку (спрямування «людина – людина») деонтологічна культура є обов'язковою вимогою до особистості. При цьому кожна з професій системи «людина – людина» має свої особливості деонтологічної культури.

Так, деонтологічна культура в медичній діяльності, зокрема у сімейній медицині передбачає необхідність дотримання норм поведінки з хворими і їх родичами. Поняття

«деонтологічна культура» охоплює повний змістовий спектр понять «деонтологія» та «культура», однак не зводиться до їх простої суми, а є новим якісним утворенням, яке не лише відображає цінності у їх «людському вимірі», а й зумовлює їх «діяльне освоєння», реалізацію цього виміру на всіх рівнях організації і соціального самовияву.

Деонтологічну культуру можна вважати однією з найбільш важливих складових професійної компетентності. Зауважимо, що деонтологічна культура є складним утворенням у цілісній структурі особистості сімейного лікаря, що характеризує всю сукупність відносин у сфері професійної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності. У цілому, місце деонтологічної культури у професійній структурі особистості сімейного лікаря її роль та функції, безумовно, визначаються сутнісними характеристиками, які утворюють її зміст.

Теоретико-методичні підходи нашого дослідження дали нам можливість трактувати деонтологічну культуру як сукупність духовно-інтелектуальних, емоційно-ціннісних та професійно-етичних якостей особистості, що визначають етичну та культурну значущість її життєдіяльності. Під формуванням деонтологічної культури ми будемо розуміти процес поступового вироблення інтелектуальних, емоційно-ціннісних та операційних якостей у структурі особистості майбутніх фахівців сімейної медицини.

Висновки. Підсумовуючи вище викладений матеріал нашого дослідження, ми стверджуємо, що деонтологічна культура зможе стати акмеологічною основою професійної компетентності сімейного лікаря лише за таких умов, як: безперервного обґрунтування сутності деонтологічної культури та значущості її для майбутньої професійної діяльності сімейного лікаря під час навчання в університеті; упровадження зв'язків деонтологічного виховання з фаховою практичною діяльністю сімейних лікарів та їх професійними обов'язками; формування та розвиток засад деонтологічної культури сімейних лікарів як невід'ємної складової професійних знань тощо.

Перспективи подальших розвідок. Отже, щоб розв'язати соціально-педагогічну проблему формування деонтологічної культури майбутніх медичних психологів, у ході нашого подальшого дослідження ми будемо прагнути довести, що формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів повинно бути спрямоване на планомірне використання потенціалу, змісту, форм та методів навчально-виховного процесу для забезпечення соціального та професійного становлення майбутнього сімейного лікаря.

*Одержано редакцією 13.01.2015
Прийнято до публікації 21.01.2015*

Список використаної літератури

1. Вітенко І. С. Сімейна медицина : психологічні аспекти діагностики, профілактики і лікування хворих : [навч. посіб.] / І. С. Вітенко, О. Є. Чабан, О. О. Бусло. – Т. : Укрмедкнига, 2002. – 186 с.
2. Караханова Г. А. Нравственные аспекты деонтологической культуры учителя / Г. А. Караханова. – М. : 2007. – 156 с.
3. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста : [метод. пособ.]. / Н. Б. Крылова. – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.
4. Культурология : українська та зарубіжна культура : [навч. посіб.] / [М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.] ; за ред. М. М. Заковича. – К. : Знання, 2004. – 567 с.
5. Уваркіна О. В. Формування комунікативної культури студентів вищих медичних навчальних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Олена Василівна Уваркіна. – К., 2003. – 190 с.
6. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] 2-ге вид., доп. / М. М. Фіцула. – К. : «Академвидав», 2010. – 456 с. (Серія «Альма-матер»).

7. Хлестова С. С. Деонтологічна культура : [навч.-метод. посіб.] / С. С. Хлестова, Р. Х. Вайнола. – Вінниця, 2010. – 60 с.

Анотация. С. С. Хлестова. Деонтологическая культура как акмеологическая основа профессиональной компетентности семейного врача. В статье обосновано содержание и значение понятия «деонтологическая культура», освещена роль и место деонтологической культуры как акмеологической основы профессиональной компетентности семейного врача в его будущей практической деятельности, подробно освещены обязанности семейного врача, права семейного врача и ответственность семейного врача.

Ключевые слова: деонтологическая культура, акмеология, профессиональная компетентность, семейный врач.

Summary. Svetlana Hlestova. Deontological Culture as a Basis of Acmeological Professional Competence of Family Doctor. Maturity of the professional competence of a family doctor in his morality, level of culture and the professionally of awareness. The comprehension of the deontological culture for a family doctor - is the path to his professional success. The object of attention of scientists it is problems of the formation and development of the professional culture of healthcare professionals (O. Krsek, M. Lisovoy, O. Uvarkina, J. Tsehmister etc.). Understanding of approaches to professional of deontology contributed to the labor G. Karahanovoy, K. Kertayevoy, A. Kuderinoy. Therefore, the purpose of Article substantiate the content and meaning «deontology of culture» to highlight the role and place of the deontological culture as acmeological basics of professional competence a family doctor in his upcoming practice. We consider namely deontological of culture it is the acmeological the basis professional competence of future of the family doctor, because it is this type of culture combines the set of professional and of moral values and qualities of future specialists.

Summing up of the material presented of our study, we argue that deontology culture can become the acmeological basis professional competence of the family doctor only under such conditions as: continuous justification of the essence of deontological culture and its importance of for future professional activity of the family doctor during their studies at the university; introduction of ties deontological upbringing with professional practical activity of family doctors and their professional responsibilities; formation and development of deontological principles of family doctors as an inalienable constituent of professional knowledge etc.

Keywords: deontological culture, acmeology, professional competence, family doctor.

УДК 19.00.07

Ф. К. Шабански

ПСИХОЛОГИЧНИ И СОЦИАЛНИ ПОЛЗИ ОТ ЗАНИМАНИЯТА СЪС СПОРТ

Поддържането на добро психическо здраве и социални контакти е важно условие за воденето на здравословен живот. Целта на настоящето изследване е да обобщи психологическите и социалните ползи от заниманията със спорт. Главният метод на изследване е преглед и критичен анализ на литературата, издадена през периода 2007- 2012 г. Прави се изводът, че спортуването носи много по-широки предимства отколкото традиционно считаните ползи за физическото здраве.

Ключови думи: благосъстояние, психическо здраве, социални умения.

Определението на понятието «здраве» се отнася до три области – физическа, социална и психическа кондиция на човешкия индивид. В същото време заниманията с физически упражнения и спорт се разглеждат главно от две гледни точки – физическа и психологическа. Световната здравна организация обаче включва и трите области – физическо, социално и психическо състояние в дефиницията на термина «здраве». Едва в последните няколко години се появиха публикации, които изследват значението на спорта и физическата активност за придобиването на важни социални умения и навици,